

Petrarca, koja je dala kratak osvrt na sve što je prof. Čalu povezivalo s Petrarkom.

U konačnici, njegova kći Morana Čale naglašava profesorovu odanost humanim i humanističkim vrijednostima, koje je volio nazivati univerzalnima: razumu i prisebnosti, ravnoteži i simetriji, dosljednosti i odbojnosti, kako prema moralnom kompromisu, tako i prema zainteresiranoj kompromitaciji s ideologijama koje je ublažavala, ili uravnotežavala strast prema književnosti, kazalištu, glumi...

Prof. Frane Čale stručnjak je koji predstavlja kamen temeljac uvođenja talijan-

ske književnosti u hrvatsku kulturu. Njegov je utjecaj na sve hrvatske talijaniste neizmjeran i nemoguće je spomenuti talijanski jezik u Hrvatskoj i talijanistiku općenito bez pomisli na Profesora. Upravo zbog toga je ovaj zbornik od iznimne važnosti ne samo za književnost i kulturu već i za promicanje talijanistike u stručnim i znanstvenim krugovima. Okupivši brojna značajna imena, on je i ogledalo u kojem sagledavamo utjecaj talijanske književnosti na prof. Franu Čalu i njegove suvremenike, ali i budućnost hrvatske talijanistike koja će se predstavljati u ovakvim i sličnim zbornicima.

Magdalena Pulić

O HRVATSKOM KNJIŽEVNOM RETROVIZORU MIROSLAVA ŠICELA

Miroslav Šicel
HRVATSKI KNJIŽEVNI RETROVIZOR
Zagreb, Alfa, 2011.

Književnopovijesni i književnokritički opus akademika Miroslava Šicela (Varaždin, 1926. – Zagreb, 2011.) izrazito je obiman. Pored najnovije petoknjižne *Povijesti hrvatske književnosti* brojni su i njegovi ranije objavljeni književnopovijesni pregledi: *Pregled novije hrvatske književnosti* (1966.), *Hrvatska književnost 19. i 20. stoljeća* (1977.), *Hrvatska književnost* (1988.) i, meni najdraža, *Književnost moderne* (1978.), u kojoj je poglavlje *Prijelaz u avangardu* u nekoliko navrata (p)ostalo mojom inspiracijom za istraživanja. Tu su i recentne monografije *Matoš* (1966.), *Ko-*

vačić (1984.), *Gjalski* (1984.) i *Rikard Jorgovanić* (1999.), te posebna izdanja *Programi i manifesti u hrvatskoj književnosti* (1972.) i *Hrvatska moderna. Kritika i književna povijest* (1975.).

Svim tim sintezama valja pridodati dugačak niz zasebnih predgovora i pogovora, članaka, eseja, analiza, kritika, interpretacija, sinteza koji su objavljeni po brojnim književnoznanstvenim časopisima, kritičkim izdanjima, zbornicima. Tek je mali broj njih, onih strogo probranih, objavljen u samostalnim knjigama: *Stvaranci i razdoblja u novijoj hrvatskoj književnosti*

(1971.), *Osmišljavanja* (1987.), *Hrvatski književni obzori* (1997.), *Pisci i kritičari* (2003.). Iako po posebnom značenju i reprezentativnosti za hrvatsku znanost o književnosti, posebno mjesto zauzimaju knjige iz godine 1971. i 2003., istaknula bih i riječko izdanje *Ogledi iz hrvatske književnosti*. O uspješnoj antologičarskoj djelatnosti svjedoče *Antologija hrvatske kratke priče* (2001.) i *Antologija hrvatskog eseja 20. stoljeća* (2002.), čiji su predgovori također uvršteni u *Hrvatski književni re-trovizor*.

Akademik Miroslav Šicel svoju je znanstvenu karijeru okrunio *Poviješću hrvatske književnosti*, književnopovijesnom sintezom o razvoju novije hrvatske književnosti u vremenskom razdoblju od godine 1750. i do godine 1941. O stilsko-formacijskim razdobljima tijekom dvjesto godina hrvatske književnosti pisao je u pet knjiga. To su: *Od Andrije Kačića Miošića do Augusta Šenoe, 1750. – 1881.* (knjiga I., 2004.), *Realizam* (knjiga II., 2005.), *Moderne* (knjiga III., 2005.), *Hrvatski ekspresionizam* (knjiga IV., 2007.) i *Razdoblje sintetičkog realizma, 1928. – 1941.* (knjiga V., 2009.). Iz podnaslova je knjiga vidljivo da je autor odlučio rabiti stilske terminološke nazive za pojedina razdoblja jer je za njega tijekom dugogodišnjega plodnoga kritičarskog rada u analizi djela ili epohe uvijek bio presudan upravo stilski kriterij, iako iz vida nikada nije ispuštao društvenu funkciju književnosti. Svoju je periodizaciju u prvoj knjizi definirao kao dopreporodno razdoblje i ilirski pokret (1750. – 1849.), predromantizam i rani romantizam (1840. – 1860.) te romantizam i predrealizam (1860. – 1881.). Slijedi razdoblje realizma od 1880. do 1890. godine (druga knjiga), moderna od 1892. do 1916. godi-

ne (treća knjiga), ekspresionizam od 1917. do 1928. godine (četvrta knjiga) i sintetički realizam od 1928. do 1941. godine (peta knjiga). Temelje te književnopovijesne sinteze čine autorove studije iz davne 1967. godine *Dosadašnje koncepcije povijesti hrvatske književnosti* te *Sto godina hrvatske književne historiografije/Povijest i povjesničari hrvatske književnosti* koja je nastala trideset i dvije godine kasnije. Već je u tim studijama M. Šicel definirao atipičan razvoj hrvatske književnosti na koji će redovito upućivati u svim svojim povijestima hrvatske književnosti. Hrvatska književnost, naime, od polovice 18. stoljeća pa do kraja 19. stoljeća neosporno je, vremenski kaska za događanjima na europskoj i svjetskoj literarnoj sceni. Pored toga, naša je npr. književnost realizma obilježena i specifičnim zakonitostima koje su proizašle iz društvenog položaja literature: „*Riječju, razdoblje realizma u hrvatskoj književnosti nije cjelovito po svojoj stilsko-formacijskoj karakteristici. No ono je potpuno realističko na dva plana: kritičarsko-programskome i tematskome. A kada je riječ o izrazu, stilu, situacija je donekle drukčija: to je još uvijek razdoblje miješanja raznih stilskih postupaka, u kome samo prevladava – posebno u njegovoj drugoj fazi – realistički postupak, i to u najboljih, vrhunskih stvaralaca, koji su i dali ton i naziv ovom književnom razdoblju.*” (*Hrvatska književnost 19. i 20. stoljeća*, Zagreb, 1997, 134.) Utilitarna funkcija u razvoju hrvatskoj književnosti gubi dominantu ulogu krajem 19. stoljeća i posebno u 20. Stoljeću. U razdoblju moderne – i zbog propusnosti granica Habsburške monarije – jača svijest o estetskoj dimenziji umjetničkoga djela pa naša književnost hvata korak s europskim zbivanjima i održava ga do danas.

Hrvatski književni retrovizor čine tri cjeline pod nazivima *Oživljavanje povijesnog romana XIX. stoljeća*, zatim *Portreti, članci, interpretacije* te *Sinteze* u koje je razvrstano 15 članaka i eseja nastalih tijekom dugogodišnje kritičke djelatnosti akademika M. Šicela. Studije su objavljivane u obliku predgovora i pogovora u brojnim izdanjima djela hrvatskih pisaca i u antologijama. Uz svaki je tekst navedena godina njegova prvog objavljivanja da bi se pružila mogućnost uvida u razvoj autorove kritičke djelatnosti. Eseji *Zlatarovo zlato* i *Diogenes* (iz knjiga A. Šenoa, *Zlatarovo zlato*, 1973. i A. Šenoa, *Diogenes*, 1994.) spojeni su, a ostali su članci tiskani neizmijenjeni.

Eseji u poglavlju *Oživljavanje povijesnog romana XIX. stoljeća* pod nazivima *Od Zlatarevog zlata do Diogenesa Augusta Šenoa* i *Za kralja – za dom Josipa Eugena Tomića* nastali 1994. i 1999. godine kojima se otvara *Hrvatski književni retrovizor* sažimaju sve konstitutivne elemente kritičarskog pristupa književnom djelu koji njeguje akademik Miroslav Šicel. Kritičar motri povijesne romane u hrvatskoj književnosti i s lakoćom ih tumači u širim društveno-povijesnim okvirima upozoravajući na relevantne sociološke i kulturološke značajke. Radnja tih povijesnih romana i likovi u njima u prosudbama redovito bivaju situirani u duhovno ozračje okvirnog konteksta, njima se pristupa s pomno odvaganom dozom pozitivističkog pristupa, a kao dominantan uspostavljen je fenomenološki model tumačenja književnog djela. Tako ova prva cjelina – posvećena žanru u hrvatskoj književnosti koji bilježi kontinuitet razvoja od Tkalčevićeve *Severille* pa do novopovijesnih romana ili romana o povijesti iz

našega doba – predstavlja vrlo uspješnu sintezu u književnopovijesnom osmišljavanju žanra povijesnog romana u hrvatskoj književnosti.

Autor će u ovaj svoj osobni izbor radova za *Književni retrovizor* u još nekoliko navrata uključiti analize pojedinih žanrova. U posljednjem poglavlju pod nazivom *Sinteze* bavit će se putopisom u razdoblju hrvatskog narodnog preporoda, kratkom pričom i esejem 20. stoljeća. U *Hrvatskoj kratkoj priči* iz 2001. godine autor najprije nudi definiciju: „Kratka je priča književna vrsta po svojem poetološkom obilježju žanr koji se sa svim svojim posebnostima smjestio između feljtonistike i novelistike.” (264), određuje njezine bitne odrednice, navodi autore iz svjetske i europske književnosti koji je njeguju (začetnik E. A. Poe, zatim M. Twain, E. Hemingway, W. Faulkner, G. De Maupassant, A. P. Čehov, F. Kafka, J. Luis Borges, R. Carver, D. Buzzati, I. Calvino, H. Böll, W. Borchert). U drugom poglavlju studije prati dijakronijski razvoj crtice u hrvatskoj književnosti od početka osamdesetih godina 19. stoljeća, tj. od razdoblja protorealizma i realizma kada njezine začetke nalazimo u A. Šenoa i R. Jorgovanića, u A. Harambašića, V. Novaka, J. Draženovića, S. S. Kranjčevića, iako pravi procvat kratka priča u hrvatskoj književnosti doživljava na prijelazu stoljeća, u razdoblju moderne (F. Mažuranić, J. Leskovar, A. G. Matoš, M. D. Ivanov, R. Katalinić Jeretov, B. Livadić, V. Car Emin, A. i A. Milčinović, Ž. Bertić, I. Kozarac, J. Ivakić, J. Kosor i F. Horvat Kiš). Početkom 20. stoljeća, s pojavom ekspresionističkih stilova razbijenu sliku svijeta u kratkim pričama nude U. Donadini, M. Krleža, I. Andrić po uzoru na Poea, Przybyszewskoga i Dostojevskoga,

ali i na Matoša. U razdoblju do 30-ih do 50-ih i 60-ih godina kratkoj priči tek povremeno posvećuju pozornost G. Karlovčanin, S. Galogaža, H. Kikić, A. Cesarac, I. Goran Kovačić, a najuspjelije su one N. Šopa, zatim V. Kaleba, R. Marinkovića, P. Šegedina, S. Novaka. U drugoj polovici 20. stoljeća među krogovašima kratku priču njeguju A. Šoljan, I. Slamnig, I. Kušan, među razlogovcima Z. Majdak i A. Majetić, nakon 70-ih godina fantastičari G. Tribuson, Čuić, Jelačić Bužimski, Pavličić, te kvorumaši i fakovci B. Radaković, Tomić, Senjanović, M. Jergović i Ferić, koji traže neke nove sadržaje i teme i eksperimentiraju s književnojezičnim standardom. Kritičar zaključuje da kratka priča u hrvatskoj književnosti u svom razvoju doživljava i uspone i padove, najviše umjetničke dosege ima u razdoblju moderne, a u suvremenoj je književnosti apsolutno dominantna prozna vrsta.

Na isti način pristupa i žanru eseja u *Hrvatski književni esej XX. stoljeća*. Dva napisa problematiziraju dva različita žanra u književnosti hrvatskoga narodnog preporoda u kojoj – iako je književnost imala isključivo utilitarnu funkciju – ipak nekoliko djela može izdražati i 'stroža estetska mjericila'. Za programske spise kritičar je u *Programski spisi hrvatskog narodnog preporoda* utvrdio da su neki stavovi o smislu i poetici književnosti izrečeni i njima potaknuti i artikulirani na temelju skromne onodobne književne prakse. Za putopise je u *Putopis u razdoblju ilirizma* iz 2006. godine, koji jest i najnoviji autorov rad uvršten u *Hrvatski književni retrovizor* zaključio da su po svojim estetskim kvalitetama zauzeli značajno, čak vrhunsko mjesto.

Središnji dio knjige *Hrvatski književni retrovizor* čine *Portreti, članci, interpretacije*.

Među studijama te cjeline nalaze se i dvije datirane godinom 1962. To su *Ksaver Šandor Gjalski Perillustris ac generosus Cintek* i *Antun Gustav Matoš Notturmo*. U maniri zagrebačke stilističke škole, Šicel analizira portret Cinteka uklapajući sudbinu njegova lika u cjelinu stvaralaštva K. Š. Galskog, koji piše o propadanju zagorskog plemstva, odnosno sonet A. G. Matoša pri čemu kaže: „Interpretativna metoda i sastoji se upravo u razmatranju procesa koji se odvija na liniji pisac – čitalac, a sama ta činjenica zahtijeva – ako ne želimo ostati isključivo na impresiji – da uzmemo u obzir i treći vrlo značajan faktor: *kategoriju vremena*.” (135) Šicel je u svom radu upravo Matošu (1966) i Gjalskom (1984), Kovačiću (1984) i Jorgovaniću (1999) posvetio i obimne monografije, pa ga je ta njegova neskrivana znanstvena (a vjerujem i čitateljska) sklonost navedenim autorima nagnala na odabir eseja u ovom poglavlju. Pored već navedenih Matošu je posvećen i *Cvjetovi (ne)sklada i ljepote*, kao i Gjalskome *Elegičar zagorskih plemića i plemenitaša*. Djelo Ante Kovačića je postavljeno u odnos prema stranim uzorima i trivijalnoj književnosti (*Ante Kovačić i trivijalna književnost*), a zanemarena poetska ostvarenja A. Harambašića intrigirala su marljivoga književnog povjesničara (*Pjesnički svijet Antuna Harambašića*). Nakon analize uloge Iva Vojnovića u književnom razdoblju koje je Šicel sveobuhvatno istražio (*Ivo Vojnović i hrvatska moderna*) i isticanja onog 'ljudskog' u Krležinim *Baladama (Intimni Krleža u Baladama Petrice Kerempuha)* središnji dio *Hrvatskog književnog retrovizora*, Šicel zaključuje esejem o opusu Šime Vučetića (*Književno djelo Šime Vučetića*).

Nakon dugogodišnjega staloženoga i minucioznoga razmatranja hrvatske pisa-

ne riječi u dijakronijskom slijedu autor si je dopustio pogled unatrag, pogled u svoj retrovizor. Iz pozamašnog niza znanstvenokritičkih i književnopovijesnih radova odabrao je one koji će biti uvršteni u, nažalost, posljednju knjigu koju je priredio. Čini mi se, izbor mu se

nametnuo sam po sebi. Nastala je zaokružena cjelina koja nudi odgovore na pitanja o smislu i svrsi književnoga djela u okrilju hrvatske književnosti, cjelina koja svjedoči o znanstvenim i stilskim dosezima povjesničara i kritičara Miroslava Šicela.

Sanja Tadić-Šokac

LAŽNI PAROVI – LAŽNI PRIJATELJI

Maslina Ljubičić

POSUĐENICE I LAŽNI PAROVI.

Hrvatski, talijanski i jezično posuđivanje

Zagreb, FF press, 2011.

Knjiga Masline Ljubičić, redovite profesorice na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, naslova *Posuđenice i lažni parovi. Hrvatski, talijanski i jezično posuđivanje* obrađuje problematiku jezičnoga posuđivanja uz poseban osvrt na lažne parove (*faux amis*), posebice hrvatskoga i talijanskoga jezika. Knjiga se sastoji od sedam poglavlja u koja su uvršteni prošireni i razrađeni autoričini radovi nastali na temelju izlaganja na međunarodnim znanstvenim skupovima u Hrvatskoj, Njemačkoj, Češkoj i Italiji te pritom objavljeni u raznim časopisima na hrvatskom, talijanskom ili engleskom jeziku.

U uvodnom poglavlju *O semantičkoj specijalizaciji posuđenica* autorica obrazlaže što su zapravo posuđenice te govori o njihovim promjenama na fonološkoj, morfološkoj i semantičkoj razini. Ističe da se pojedini leksemi posuđuju iz dva razlo-

ga: iz potrebe za popunjavanjem leksičkih praznina te iz luksuza, što se često dovodi u vezu s jezičnim snobizmom. Pri jezičnom posuđivanju u jeziku primaocu najčešće dolazi do specijalizacije značenja, dakle do sužavanja semantičkoga polja. U slučaju sužavanja polja značenja i semantičkoga broja u jeziku primaocu, riječ iste etimologije u jeziku davaocu i jeziku primaocu postaje lažni par. O specijalizaciji značenja možemo govoriti kod sljedećih primjera: engl. *juice* odnosi se na 'tekućinu', 'umak' i općenito 'sok' dok u hrvatskom *juice*, *džus* ili *đus* znači samo 'voćni sok' i to najčešće 'sok od agruma', posebice 'sok od naranče'; zatim tal. *macchina* 'stroj, sprava' > hrv. *makina* na jadranskoj obali dobiva značenje 'šivaći stroj', dok u zagrebačkom žargonu označava 'bolji i skuplji osobni automobil'. Na konkretnim je primjerima prikazana specijalizacija